

Med utgangspunkt i Adresseavisens arkiv siden det første nummer fredag 3. juli 1967, går journalist ODDVAR VALSTAD vår spennende historie nærmere etter i sømmene.

Slik var det

Granskingskommisjonen

Granskingskommisjonen - eller undersøkelseskommisjonen av 1945 - kom den 3. september 1946 med en til dels meget skarp kritikk av regjeringen
Nygaardsvolds forsvars- og utenrikspolitikk fram til den tyske okkupasjon av Norge 9. april 1940. Den la hovedansvaret for landets manglende forsvarsberedskap på regjeringen.

BÅDE STATSMINISTEREN, utenriksministeren og andre av statsrådene nærte en sterk uvilje mot alt som smakte av «opprustning», sier kommisjonen. Og dette må sies i særlig grad å gjelde statsministeren. Han ble også synlig irritert hvis andre tok initiativ til økning av militærbudsjettet.

Det er meget beklagelig at regjeringens ledende menn satt så sterkt forankret i sin gamle uvilje mot forsvaret at de uanlot å gjøre det som i denne tid burde vært deres plikt, og som langt mer energisk ble gjort i andre land i Europa - også de nordiske.

Kommisjonen hadde som oppgave å undersøke Stortingets, Høyesteretts, Administrasjonsrådets, samt sivile og militære myndigheters forhold før og etter 9. april 1940. Den bestod av høyesterettsadvokat Gustav Heiberg, formann, professor Arne Bergsgård, høyesterettsadvokat E. F. Eckhoff, professor O. Hallsby, direktør Arnold Holmboe, professor Sverre Steen og fylkesmann N. Thune, med cand. philol. Helge Sivertsen som sekretær.

Regjeringens forsvarspolitikk måtte naturlig nok sees i samband med dens utenrikspolitikk. Eller rettere sagt regjeringens syn på den internasjonale situa-

Faksimile fra Adresseavisen 4. desember 1946.

sjon. I relasjon til den mener kommisjonen at regjeringen feilbedømte situasjonen i sin alminnelighet. For ikke å si regjeringens syn på den internasjonale situasjon. Det er klart, sier kommisjonen, at situasjonens alvor ikke var gått opp for regjeringens medlemmer.

Det skal være sikkert. Så sent som i regjeringens møte 8. april klokken 2100, etter dagens mange alarmerende meddelelser, deriblant meldingen om at tyske soldater var reddet inn til Lillesand fra det torpederte troppe transportskip «Rio de Janeiro», hadde en ingen tanke om det som kunne hende senere, har utenriksminister Koht opplyst. Slik vurderte han faren fra sør. Så oppatt var han av den angivelige britiske mineleggingen på vestkysten og den protestnoten som skulle sendes i den forbindelse.

Her legger kommisjonen i første rekke ansvaret på utenriksministeren. Han var blitt var det gang på gang. Det ene faresignalet etter det andre var nådd ham. Dels

fra Berlin. Dels fra København. Det første allerede den 29. mars. Men han tiller dem ikke nevneverdig betydning. Nevnte dem bare delvis for statsministeren. Og slett ikke for regjeringens øvrige medlemmer. Alene forsvarsministeren ble gjort kjent med dem, på rent ekspedisjonsmessig måte.

Til dette sier kommisjonen: Kommisjonen finner å måtte karakterisere det som en alvorlig forsømmelse at statsråd Koht ikke orienterte sine regjeringskolleger om de mottatte meldinger så at regjeringen iallfall senest 5. april kunne ha fått oppfordring til å treffe nødvendige tiltak.

Slik måtte det tyske overfallet natten til 9. april komme overraskende på regjeringen - og selv på hr. Koht!

Det ble praktisk talt heller ikke gjort noe for å møte det! Først mellom 0230 og 0300 gikk regjeringen med på generalstabens subsidiære forslag om å stille mobilisering av 1., 2., 3. og 4. brigade. Det prin-

tipale forslag var alminnelig og åpenlys mobilisering.

Allerede 5. april foreslo generalstabsjefen delvis mobilisering. Dagene framover presset han på med krav om stadig utvidet mobilisering. Han fikk imidlertid ikke noe svar. Ble ikke hørt. Så innfant forsvarsministeren seg i generalstabens ved fire-tiden om natten, for å gi bekræftelse på telefonbeskjeden om at regjeringen gikk med på den ovennevnte mobilisering.

Da protesterte generalstabsjefen, som sa at nå måtte det alminnelig og åpenlys mobilisering til. Det avfeide forsvarsministeren. Det måtte bli som regjeringen hadde bestemt. Generalstabsjefen gikk imidlertid videre enn ordren. Det høster han kommisjonens anerkjennelse for.

Kommisjonen påtaler at forsvarsministeren, statsråd Ljungberg, viste en skjebnsvanger passivitet. Han var ikke sin stilling voksen. Særlig må kommisjonen påtale hans forhold i forbindelse med mobiliseringen.

Dette var altså utenriksministeren og forsvarsministeren i landets mest skjebnsvangre dager og netter.

Hva så med statsminister Nygaardsvold? Han kan, sier kommisjonen, likeså lite fritas for ansvaret for regjeringens forsvarspolitikk som for dens utenrikspolitikk. Og savnet en energisk og samlende hånd. «Statsministeren ble borte i bildet». Ingen særlig smigrende karakteristikk av en regjeringssjef, som da krigen brøt ut i 1939, gav en adskillig mer selvbevisst uttalelse i radioen. Han mente å kunne føre landet og folket sikkert gjennom krigen...

Men både han og regjeringen forøvrig blir ikke bare kritikk til del i kommisjonens innstilling. Regjeringen høster uforbeholden anerkjennelse for at den avviste det tyske ultimatum i de tidlige morgentimer 9. april, samt en Quisling-regjering senere på dagen. Dessuten for den måte regjeringen ledet landet på etter 9. april fram til 7. juni. Og endelig fordi den traff sin beslutning om å forlate landet og føre kampen videre fra England.

110579